

О.В. Кузьменко, д.е.н., доц.

А.О. Бойко, к.е.н.

В.В. Боженко, к.е.н.

Сумський державний університет

Прогнозування соціально-економічного розвитку України з урахуванням впливу тіньових схем виведення капіталу

Тіньові тенденції в економіці стали однією з головних проблем світової спільноти, що створюють умови для появи нових загроз національній безпеці держави, а також уповільнення темпів соціально-економічного розвитку. Обґрунтовано, що найбільш поширеними каналами мінізації доходів суб'єктів господарювання в Україні є ухилення або уникнення оподаткування (фіскальний канал) та виведення коштів закордон (інвестиційний канал). Авторами запропоновано науково-методичний підхід для оцінювання майбутнього впливу нелегальних схем ведення бізнесу через інвестиційний та податковий механізми на соціально-економічний розвиток України. Даний підхід дозволяє спрогнозувати ймовірні показники соціально-економічного розвитку країни при збереженні існуючих тенденцій розвитку тіньової економіки, а також визначити кількісні значення необхідного рівня зменшення показників, які спричиняють активізацію використання нелегальних схем, що дозволить досягти необхідних цільових показників соціально-економічного розвитку України. Для формалізації взаємозв'язку показників соціально-економічного розвитку від характеристики нелегальних схем ведення бізнесу використано систему одночасних лінійних багатофакторних регресійних рівнянь. Визначено рівень відхилення прогнозних показників соціально-економічного розвитку України від цільових орієнтирів, зумовлених дією нелегальних схем ведення бізнесу через інвестиційний та податковий механізми. Крім цього, кількісно визначено необхідний рівень зменшення показників характеристики нелегальних схем ведення бізнесу з метою досягнення цільових показників соціально-економічного розвитку держави.

Ключові слова: тіньова економіка; прогнозування; соціально-економічний розвиток; теорема Брайна-Майєра; регресійний аналіз.

Актуальність теми. Тіньові доходи, контрабанда, розкрадання податку на додану вартість, переміщення прибутку, приховування від податкових органів фінансових потоків призводять до викривлення бази оподаткування і, як наслідок, до зростання податкового тиску на підприємства та населення, а також спричиняють значні втрати доходної частини державного бюджету України. Дана ситуація призводить до виникнення дисбалансів в податковому навантаженні та, як результат, появи недобросовісної конкуренції між економічними суб'єктами, що стимулює сумнівний платників податків застосовувати нелегальні схеми ведення бізнесу через інвестиційний та податковий механізми, внаслідок чого обсяг тіньової економіки ще більше зростає. За цих умов дослідження взаємозв'язку між соціально-економічним розвитком у країні та «тіньовою економікою», а також прогнозування відхилень таргетів економічного розвитку від рівноважних значень внаслідок використання тіньових схем виведення капіталу є вкрай актуальним і зберігає наукове та практичне значення через постійну історичну еволюцію та оновлення закономірностей між даними процесами.

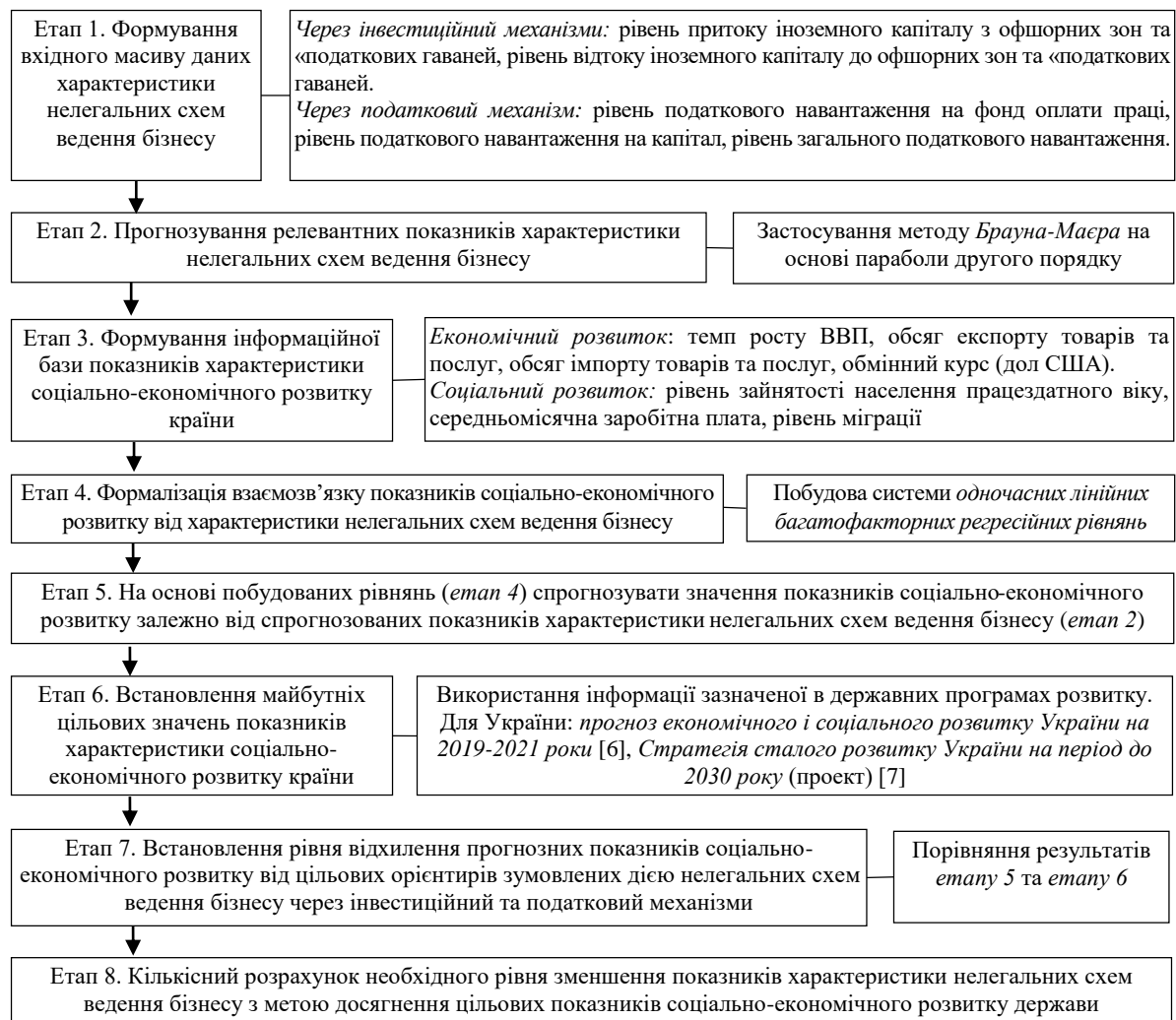
Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спирається автор. Значний внесок у дослідження теоретичних та практичних аспектів існування тіньового сектору економіки в світі здійснили такі закордонні науковці як Е.Фейг, Д.Блейдс, Ф.Шнайдер [11]. Дослідження причин, форм та інструментів боротьби із проявами тіньової економіки в Україні займалися такі вітчизняні науковці та фахівці, як: А.Базилук, З.Варналій [1], В.Дубровський [2], О.Пальчук [4], В.Черкашин [2] та інші. Вагомий внесок у дослідження питань мінізації економіки та її впливу на різні сфери суспільного життя здійснюють спеціалісти таких міжнародних організацій як Міжнародного валютного фонду, Управління Організації Об'єднаних націй з наркотиків та злочинності, Організації економічного розвитку та співробітництва [12], Світового банку [10], Глобальної чесності.

Метою статті є прогнозування відхилень показників соціально-економічного розвитку України від цільових орієнтирів зумовлених використанням нелегальних схем ведення бізнесу через інвестиційний та податковий механізми.

Викладення основного матеріалу. Нині тіньові тенденції в економіці стали однією з головних проблем світової спільноти, що створюють умови для появи нових загроз національній безпеці держави, а також уповільнення темпів соціально-економічного розвитку. За офіційними даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі України хоча й відбувається поступове скорочення рівня мінізації національної економіки, проте станом на початок 2018 р. все ще близько третини економічних відносин перебуває у тіні [2].

Попередньо проаналізувавши форми та інструменти здійснення схемних операцій встановлено, що найбільш поширеними каналами тінзації доходів суб'єктів господарювання в Україні є ухилення або уникнення оподаткування (фіскальний канал) та виведення коштів закордон (інвестиційний канал).

З метою кількісної оцінки майбутнього впливу нелегальних схем ведення бізнесу через інвестиційний та податковий механізми на соціально-економічний розвиток України, запропонований відповідний науково-методичний підхід (рис. 1). Даний підхід дозволяє спрогнозувати ймовірні показники соціально-економічного розвитку країни при збереженні існуючих тенденцій розвитку тіншової економіки, а також визначити кількісні значення необхідного рівня зменшення показників, які спричиняють активізацію використання нелегальних схем, що дозволить досягти необхідних цільових показників соціально-економічного розвитку України.

Довідка: *власна авторів

Рис. 1. Науково-методичний підхід до прогнозування відхилень показників соціально-економічного розвитку від цільових орієнтирів, зумовлених використанням нелегальних схем ведення бізнесу через інвестиційний та податковий механізми

Перший етап передбачає формування вхідного масиву даних, що характеризують нелегальні схеми ведення бізнесу. Так, на практиці використовуються різноманітні фіскальні інструменти для здійснення тіншової економічної діяльності, а саме контрабанда, розкрадання податку на подану вартість, контрафакт, зловживання податковими пільгами та преференціями тощо [1]. Використання вищеперерахованих інструментів уникнення або ухилення податків є фактично результатом надмірного податкового тиску на бізнес та зарегульованості господарських операцій. Зокрема, відомий економіст Ф.Шнайдер зазначав, що 55 % підприємств переходять в «тінь» через непосильні для сплати прямі та непрямі податки [11]. Виходячи з цього, для кількісної характеристики фіскального каналу виведення фінансових ресурсів з території України нами обрано наступні значущі індикатори, а саме: рівень податкового навантаження на фонд оплати праці, рівень податкового навантаження на капітал, а також загальний рівень податкового навантаження в країні.

Одним із основних інструментів переливу капіталу або легалізації незаконно отриманих доходів є здійснення фіктивних інвестицій за посередництвом компаній із офшорних зон та «податкових гаваней». На національному рівні затверджено перелік держав, операції з резидентами яких контролюються з метою трансферного ціноутворення. На сьогодні до даного списку включено 85 держав (територій) [4]. Для кількісної характеристики інвестиційного каналу виведення коштів нами обрано такі показники як рівень притоку іноземного капіталу з офшорних зон та «податкових гаваней» до України та рівень відтоку іноземного капіталу до офшорних зон та «податкових гаваней» з України. Отже, динаміка показників характеристики нелегальних схем ведення бізнесу представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка показників, що характеризують нелегальні схеми ведення бізнесу через інвестиційний та податковий механізми за 2005–2017 рр., %

Рік	Показники характеристики податкового механізму			Показники характеристики інвестиційного механізму	
	Рівень податкового навантаження на фонд оплати праці	Рівень податкового навантаження на капітал	Рівень загального податкового навантаження	Рівень притоку іноземного капіталу з офшорних зон та «податкових гаваней»	Рівень відтоку іноземного капіталу до офшорних зон та «податкових гаваней»
	V_t^{PN}	V_t^{PNK}	V_t^{ZPN}	V_t^{RPIK}	V_t^{RVIK}
2005	44,30	12,30	57,30	14,06	10,74
2006	44,00	12,40	57,00	12,99	8,66
2007	43,40	12,50	56,60	9,26	7,18
2008	43,30	12,30	57,20	6,69	94,50
2009	43,30	12,30	57,20	6,32	94,22
2010	43,30	10,40	55,50	52,19	92,63
2011	43,30	12,20	57,10	57,60	92,15
2012	43,10	11,60	55,40	57,50	91,68
2013	43,10	11,30	54,40	59,53	90,16
2014	43,10	9,50	52,70	62,39	88,65
2015	43,10	9,00	52,20	62,01	92,04
2016	43,10	8,70	52,30	58,91	94,03
2017	24,80	11,90	37,80	57,19	93,77

Довідка: *складено на основі даних [8, 9]

З кожним роком все більшого розповсюдження набуває практика легального виведення фінансових ресурсів в офшорні зони та «податкові гавані». Більше половини прямих іноземних інвестицій в Україну надходить з таких територій, що свідчить про фіктивність інвестиційних операцій та повернення раніше легалізованих доходів. Зокрема, у 2017 році більше половина коштів (28,3 %) з поміж 57,2 % всього іноземного капіталу з офшорних зон та «податкових гаваней» надійшло з Кіпру. Водночас більше 90 % інвестицій з України направляється в офшори, що свідчить про ухилення/уникнення оподаткування та легалізація незаконно отриманих коштів. У 2017 році вітчизняні підприємства інвестували в економіку Кіпру 5930,5 млн дол США або 93,5 % від загального обсягу іноземного капіталу до офшорних зон та «податкових гаваней».

Переходячи до другого етапу – прогнозування вищенаведених показників характеристики нелегальних схем ведення бізнесу на період з 2019 р. по 2020 р. з використанням методу Брауна-Маєра. Його практично реалізовано за допомогою параболи другого порядку, загальний вигляд якої формалізовано наступним чином:

$$Y_t = A_0 + A_1 t + \frac{1}{2} A_2 t^2; \quad (1)$$

де Y_t – результативна ознака, значення якої прогнозується;

t – індикатор часу;

A_0, A_1, A_2 – константи, параметри регресійного нелінійного рівняння.

Провівши проміжні розрахунки (визначено початкові умови, експоненційні середні та оцінки коефіцієнтів тренду), отримано нелінійні регресійні рівняння залежності показників, що характеризують використання нелегальних схем ведення бізнесу, від часового фактору, на основі яких визначено прогнозні значення:

$$V_{t+l}^{PN} = 28,8291 - 3,6304 \cdot l - \frac{1}{2} \cdot 1,1938 \cdot l^2; \quad (2)$$

$$V_{t+l}^{PNK} = 11,3848 - 0,0521 \cdot l + \frac{1}{2} \cdot 0,0024 \cdot l^2; \quad (3)$$

$$V_{t+l}^{ZPN} = 41,4209 - 3,7538 \cdot l - \frac{1}{2} \cdot 1,2151 \cdot l^2; \quad (4)$$

$$V_{t+l}^{RPIK} = 44,5013 + 2,1366 \cdot l + \frac{1}{2} \cdot 0,0588 \cdot l^2; \quad (5)$$

$$V_{t+l}^{RVIK} = 65,5369 + 4,3583 \cdot l + \frac{1}{2} \cdot 0,1307 \cdot l^2. \quad (6)$$

де l – індекс прогнозного року, який змінюється від 1 для 2018 р. до 3 для 2020 р.

На основі побудованих рівнянь регресії, отримано прогнозні значення показників, що характеризують нелегальні схем ведення бізнесу у розрізі інвестиційного та податкового механізмів (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка прогнозних значень показників, що характеризують нелегальні схеми ведення бізнесу через інвестиційний та податковий механізми за 2018–2020 рр., %

Рік	Показники характеристики податкового механізму			Показники характеристики інвестиційного механізму	
	V_t^{PN}	V_t^{PNK}	V_t^{ZPN}	V_t^{RPIK}	V_t^{RVIK}
2018	24,6	11,3	35,4	46,7	70,0
2019	19,2	11,3	28,5	48,9	74,5
2020	12,6	11,2	20,0	51,2	79,2

Таким чином, узагальнюючи отримані результати прогнозування показників характеристик нелегальних схем ведення бізнесу, зазначимо, що чинники, які описують використання податкового механізму, в своїй більшості, до 2020 р. значно зменшаться, тоді як показники, що описують використання інвестиційного механізму після певного зменшення в 2018 р. продовжують зростати.

На третьому етапі реалізації проведемо ідентифікацію показників характеристики соціально-економічного розвитку країни. Так, запропоновано до показників характеристики економічного розвитку віднести: темп росту ВВП (V_t^{TRGDP}), обсяг експорту товарів та послуг (V_t^{OETP}), обсяг імпорту товарів та послуг (V_t^{OITP}), обмінний курс (дол США) (V_t^{OK}), до показників опису соціального розвитку: рівень зайнятості населення працездатного віку (V_t^{RZNPV}), середньомісячна заробітна плата (V_t^{SZP}), рівень міграції (V_t^{RM}).

Наступний четвертий етап полягає у формалізації взаємозв'язку показників соціально-економічного розвитку від показників характеристики використання податкового та інвестиційного механізмів нелегальних схем ведення бізнесу за допомогою побудови системи одночасних лінійних багатофакторних регресійних рівнянь:

– залежність темпу росту ВВП від нелегальних схем ведення бізнесу:

$$V_t^{TRGDP} = 45,57 + 4,40 \cdot V_{t+l}^{PN} + 4,71 \cdot V_{t+l}^{PNK} - 4,41 \cdot V_{t+l}^{ZPN} - 2,04 \cdot V_{t+l}^{RPIK} + 0,80 \cdot V_{t+l}^{RVIK}; \quad (7)$$

– залежність обсягу експорту товарів та послуг від нелегальних схем ведення бізнесу:

$$V_t^{OETP} = 60895,00 - 1120,97 \cdot V_{t+l}^{PN} + 881,59 \cdot V_{t+l}^{ZPN} - 135,28 \cdot V_{t+l}^{RVIK}; \quad (8)$$

– залежність обсягу імпорту товарів та послуг від нелегальних схем ведення бізнесу:

$$V_t^{OITP} = -66871,37 + 1839,08 \cdot V_{t+l}^{PN} - 1702,58 \cdot V_{t+l}^{ZPN} + 264,51 \cdot V_{t+l}^{RVIK}; \quad (9)$$

– залежність залежності обмінного курсу від нелегальних схем ведення бізнесу:

$$V_t^{OK} = 89,11 - 0,29 \cdot V_{t+l}^{PN} - 3,49 \cdot V_{t+l}^{PNK} - 0,49 \cdot V_{t+l}^{ZPN} - 0,03 \cdot V_{t+l}^{RPIK} + 0,02 \cdot V_{t+l}^{RVIK}; \quad (10)$$

– залежність зайнятості населення працездатного віку від нелегальних схем ведення бізнесу:

$$V_t^{RZNPV} = 69,57 + 1,58 \cdot V_{t+l}^{PN} + 2,35 \cdot V_{t+l}^{PNK} - 1,47 \cdot V_{t+l}^{ZPN} - 0,26 \cdot V_{t+l}^{RPIK} - 0,02 \cdot V_{t+l}^{RVIK}; \quad (11)$$

– залежність середньомісячна заробітна плата від нелегальних схем ведення бізнесу:

$$V_t^{SZP} = 436,40 + 176,52 \cdot V_{t+l}^{PN} + 230,86 \cdot V_{t+l}^{PNK} - 176,54 \cdot V_{t+l}^{ZPN} - 9,08 \cdot V_{t+l}^{RPIK} - 1,16 \cdot V_{t+l}^{RVIK}; \quad (12)$$

– залежність обсягу імпорту товарів та послуг від нелегальних схем ведення бізнесу:

$$V_t^{RM} = -5227,59 - 1497,90 \cdot V_{t+l}^{PN} + 1605,40 \cdot V_{t+l}^{ZPN} - 67,31 \cdot V_{t+l}^{RVIK}; \quad (13)$$

На п'ятому етапі реалізації запропонованої методики, підставляючи прогнозні значення показників характеристики використання податкового та інвестиційного механізмів нелегальних схем ведення бізнесу за 2019 р. та 2020 р. (етап 1) в систему рівнянь (7)–(13), обчислено прогнозні значення показників соціально-економічного розвитку України.

Шостий етап передбачає визначення цільових показників соціально-економічного розвитку держави. Авторами запропоновано обрати в якості цільових показників, індикатори визначені державними органами влади у відповідних нормативно-правових документах, а саме: Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2019–2021 роки [6], Стратегія сталого розвитку України на період до 2030 року (проект) [7].

Реалізуючи завдання сьомого етапу запропонованої методики, проведемо розрахунок відхилень показників соціально- економічного розвитку України від цільових орієнтирів, зумовлених дією нелегальних схем ведення бізнесу через інвестиційний та податковий механізми (табл. 3).

Таблиця 3

Рівень відхилення прогнозних показників соціально- економічного розвитку зумовлених дією нелегальних схем ведення бізнесу через інвестиційний та податковий механізми від цільових орієнтирів

Рік	Індикатори, що описують стан економічного розвитку				Індикатори, що описують стан соціального розвитку		
	V_t^{TRGDP}	V_t^{OETP}	V_t^{OITP}	V_t^{OK}	V_t^{RZNPV}	V_t^{SZP}	V_t^{RM}
2019	3,60	57718,0	-65649,0	29,4	66,0	324,5	11000,0
2019*	4,05	57069,0	-65489,0	28,5	66,1	339,4	11569,0
Абсолютна різниця	-0,45	649,0	-160,0	0,9	-0,1	-14,9	-569
2020	4,00	62427,0	-70104,0	30,2	66,0	348,9	9500,0
2020*	3,79	57863,00	-64852,00	33,91	64,83	333,91	10259,00
Абсолютна різниця	0,21	4564,0	-5252,0	-3,7	1,2	15,0	-759

Довідка: * – прогнозні значення показників соціально-економічного розвитку України на 2019–2020 рр., отриманих на основі аналізу державних програм розвитку

Отже, результати розрахунків наведені в таблиці 3 засвідчують, що існуюча ситуація з веденням бізнесу в Україні не дозволить досягти цільових показників розвитку держави та забезпечити виконання стратегії сталого розвитку України до 2030 р. Так, в 2020 р. основний дисбаланс між встановленими цільовими показниками державними органами та прогнозованими на основі регресійних рівнянь прослідковується для обсягу експорту, імпорту та валютного курсу в межах економічного розвитку та середньомісячної зарплати і рівня міграції в межах соціального розвитку.

Виходячи з результатів отриманих на етапі сім, актуальності набуває визначення необхідного рівня зменшення показників характеристики нелегальних схем ведення бізнесу з метою досягнення цільових показників соціально-економічного розвитку держави. Реалізацію даного етапу запропоновано здійснити на основі розрахунку прогнозних значень показників соціально-економічного розвитку на 2019–2020 рр. при зменшенні вихідних прогнозних показників характеристики нелегальних схем ведення бізнесу на -1 %, -2 %, -3 % за допомогою формул (7)–(13) (табл. 4).

На основі даних наведених в таблиці 4, справедливо зауважити, що одночасне досягнення всіх цільових показників соціально-економічного розвитку в Україні неможливо, кожен з даних показників реагує на зміну чинників характеристики нелегальних схем ведення бізнесу по різному. Так, досягнення цільового темпу зростання ВВП можливе за умови одночасного зменшення темпів зростання показників характеристики нелегальних схем ведення бізнесу на 0,5 %.

Досягнення цільових показників збільшення заробітної плати та рівня зайнятості населення можливе за рахунок зменшення темпів росту показників характеристики нелегальних схем ведення бізнесу на -14,6 % та -23,3 %, відповідно. Визначенні темпи зменшення показників характеристики нелегальних схем ведення бізнесу дозволяють стверджувати, що для реального виведення сплати заробітної плати з тіні, необхідно встановлювати ставку податку на працю на рівні 10,7 %.

Таблиця 4

Прогнозні значення таргетів економічного розвитку в залежності від різних темпів зростання (зменшення) показників характеристики нелегальних схем ведення бізнесу

Темпи зростання показників характеристики нелегальних схем ведення бізнесу	V_t^{PN}	V_t^{PNK}	V_t^{ZPN}	V_t^{RPIK}	V_t^{RVIK}	V_t^{TRGDP}	V_t^{OETP}	V_t^{OITP}	V_t^{OK}	V_t^{RZNPV}	V_t^{SZP}	V_t^{RM}
-1 %	12,46	11,12	24,45	50,66	78,40	4,20	57893,32	-64872,20	34,46	64,87	334,91	10104
-2 %	12,33	11,01	24,20	50,15	77,61	4,62	57923,64	-64892,39	35,01	64,92	335,94	9949
-3 %	12,20	10,90	23,95	49,64	76,82	5,04	57953,96	-64912,58	35,56	64,97	336,97	9794
-4 %	12,07	10,79	23,70	49,13	76,03	5,46	57984,28	-64932,77	36,11	65,02	338,00	9640
-5 %	11,94	10,68	23,45	48,62	75,24	5,88	58014,60	-64952,96	36,66	65,07	339,03	9485
Темп приросту на 1 %	-0,13	-0,11	-0,25	-0,51	-0,79	0,42	30,32	-20,20	0,56	0,05	1,02	10104

Закінчення табл. 4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Цільове значення в 2020 р	x	x	x	x	x	4,0	62427,0	-70104,0	30,2	66,0	348,9	9500
Необхідний темп приросту для досягнення цільового значення в 2020 р	x	x	x	x	x	-0,5	-150,5	-260,1	6,7	-23,3	-14,6	-4,9

Найменш еластичним показниками є обсяг експорту та обсяг імпорту, так досягнення цільових значень даних показників можливе за рахунок зменшення темпів росту чинників характеристики нелегальних схем ведення бізнесу на $-150,5\%$ та $-260,1\%$, відповідно. Це пояснюється необхідністю структурних перетворень в економіці України та необхідністю перегляду не тільки податкової та інвестиційної політики держави, але й політики реструктуризації галузей народного господарства в цілому. Стосовно обмінного курсу, то його незалежність від показників характеристики нелегальних схем ведення бізнесу в черговий раз підтверджує той факт, що в Україні грошово-кредитна політика НБУ йде осторонь економічних процесів в державі. Проте справедливо зазначити, що при певному досягненні економічного розвитку та стійкості економіки України валютного курсу гривні до дол. США стабілізується.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Запропонована модель прогнозування відхилень показників соціально-економічного розвитку України від цільових орієнтирів зумовлених використанням нелегальних схем ведення бізнесу через інвестиційний та податковий механізми, дозволяє державним органам виконавчої влади отримати конкретні кількісні показники податкового навантаження на фонд оплати праці, податкового навантаження на капітал, загального податкового навантаження, рівня притоку іноземного капіталу з офшорних зон та податкових гаваней, а також рівень відтоку іноземного капіталу до офшорних зон та податкових гаваней, що забезпечать досягнення короткострокових таргетів соціального та економічного розвитку України.

Роботу виконано в межах науково-дослідної теми «Економетричне моделювання механізму запобігання тіньовим схемам виведення капіталу через податкові та інвестиційні канали в Україні» (номер державної реєстрації 10117U003930).

Список використаної літератури:

1. *Боженко В.В.* Дослідження впливу тіньової економіки на стан економічного, політичного і соціального розвитку в Україні / *В.В. Боженко, М.М. Бояджян* // Проблеми системного підходу в економіці. – 2017. – № 6 (62). – С. 57–62.
2. *Варналій З.С.* Теоретичні засади детінізації економіки України / *З.С. Варналій* // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2014. – № 1 – С. 46–53.
3. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні / *В.Дубровський, В.Черкашин* // Інститут соціально-економічної трансформації. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iset-ua.org/ua/doslidzhennya/item/111-porivnialnyi-analiz-fiskalnoho-efektu-skhem>.
4. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у I кварталі 2018 р. / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>.
5. *Пальчук О.І.* Особливості тіньової економіки України та її вплив на рівень економічного розвитку / *О.І. Пальчук* // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2013. – № 5. – С. 170–175.
6. Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим : підпунктом 39.2.1.2 : підпункту 39.2.1 : пункту 39.2 : статті 39 Податкового кодексу України, та визнання таким, що втратило чинність : розпорядження Кабінету Міністрів України : станом на 16 вересня 2015 р. ; № 977 на виконання Закону України : станом на 21 грудня 2016 року ; № 1797-VIII Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату : Постанова Кабінету Міністрів України ; № 1045 : станом на 27.12.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-pereliku-derzhav-teritorij-yaki-vidpovidayut-kriteriyam->.
7. Прогноз економічного і соціального розвитку України : станом на 2019–2021 роки / Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-prognozu-ekonomichnogo-i-socialnogo-rozvitku-ukrayini-na-20192021-roki>.
8. Стратегія сталого розвитку України на період до 2030 року. Про Програму розвитку ООН в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf.
9. Статистична інформація про обсяг інвестицій. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Data indicators / World Bank Group. – Access mode : <https://data.worldbank.org/indicator>.

11. Informal Economy and the World Bank / The World Bank. – Access mode : <http://documents.worldbank.org/curated/en/416741468332060156/pdf/WPS6888.pdf>.
12. Schneider F. Shadow Economies in Highly Developed OECD Countries: What Are the Driving Forces? / F.Schneider, A.Buehn // IZA Discussion Paper № 6891. – The Institute for the Study of Labor, Bonn, October 2012. – 34 p. – Access mode : <http://ftp.iza.org/dp6891.pdf>.
13. Shining Light on the Shadow Economy: Opportunities and Threats 2017 / OECD : веб-сайт. – Access mode : <https://www.oecd.org/tax/crime/shining-light-on-the-shadow-economy-opportunities-and-threats.pdf>.

References:

1. Bozhenko, V.V. and Boyadzhyan, M.M. (2017), «Doslidzhennya vplivu tin'ovoї ekonomiki na stan ekonomichnogo, politichnogo i sotsial'nogo rozvitku v Ukraїni», *Problemi sistemnogo pidkhodu v ekonomitsi*, Vol 6 (62), pp. 57–62.
2. Varnaliy, Z.S. (2014), «Teoretichni zasadi detinizatsії ekonomiki Ukraїni», *Visnik Vinnits'kogo politekhnichnogo institutu*, Vol 1, pp. 46–53.
3. Dubrovs'kiy, V. and Cherkashin, V. (2017), «Porivnyal'niy analiz fiskal'nogo efektu vid zastosuvannya instrumentiv ukhilen'nyya/uniknennya opodatkovannya v Ukraїni», available at: <http://iset-ua.org/ua/doslidzhennya/item/111-porivnyalnyi-analiz-fiskalnoho-efektu-skhem>
4. Zagal'ni tendentsiy tin'ovoї ekonomiki v Ukraїni u I kvartali 2018 r., available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=ukUA&id=e384c5a765334ab6b56f50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoїEkonomiki>
5. Pal'chuk, O.I. (2013), «Osoblivosti tin'ovoї ekonomiki Ukraїni ta її vpliv na riven' ekonomichnogo rozvitku», *Visnik Kiїв's'kogo natsional'nogo universitetu tekhnologiy ta dizaynu*, Vol 5, pp. 170–175.
6. Kabinet Ministriv Ukraїni (2015), «Pro zatverdzhennya pereliku derzhav (teritoriy), yaki vidpovidayut' kriteriyam, ustanovlenim pidpunktom 39.2.1.2 pidpunktu 39.2.1 punktu 39.2 statti 39 Podatkovogo kodeksu Ukraїni, ta viznannya takim, shcho vtratilo chinnist', rozporjadzhennya Kabinetu Ministriv Ukraїni vid 16 veresnya 2015 r. № 977 na vikonanny, Zakonu Ukraїni vid 21 grudnya 2016 roku № 1797-VIII «Pro vnesennya zmin do Podatkovogo kodeksu Ukraїni shchodo pokrashchennya investitsiy'nogo klimatu» : Postanova Kabinetu Ministriv Ukraїni № 1045 vid 27.12.2017 r., available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-pereliku-derzhav-teritorij-yaki-vidpovidayut-kriteriyam->
7. Kabinet Ministriv Ukraїni (2018), «Prognoz ekonomichnogo i sotsial'nogo rozvitku Ukraїni na 2019-2021 roki», available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-prognozu-ekonomichnogo-i-socialnogo-rozvitku-ukrayini-na-20192021-roki>
8. Kabinet Ministriv Ukraїni, «Strategiya stalogo rozvitku Ukraїni na period do 2030 roku. Pro Programu rozvitku OON v Ukraїni», available at: http://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf
9. Derzhavna sluzhba statistiki Ukraїni, (2018), «Statistichna informatsiya pro obsyag investitsiy», available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Worldbank (2018), «Data indicators», World Bank Group, available at: <https://data.worldbank.org/indicator>
11. Worldbank (2018), «Informal Economy and the World Bank», available at: <http://documents.worldbank.org/curated/en/416741468332060156/pdf/WPS6888.pdf>
12. Schneider, F. and Buehn, A. (2012), «Shadow Economies in Highly Developed OECD Countries: What Are the Driving Forces?», available at: <http://ftp.iza.org/dp6891.pdf>
13. «Shining Light on the Shadow Economy: Opportunities and Threats» (2017), available at <https://www.oecd.org/tax/crime/shining-light-on-the-shadow-economy-opportunities-and-threats.pdf>

Кузьменко Ольга Віталіївна – доктор економічних наук, професор кафедри економічної кібернетики Сумського державного університету.

Наукові інтереси:

- фінансовий моніторинг;
- економіко-математичне моделювання;
- ринок перестраховання.

Бойко Антон Олександрович – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики Сумського державного університету.

Наукові інтереси:

- фінансовий моніторинг;
- управління ризиками;
- страхування, перестраховання.

Боженко Вікторія Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної кібернетики Сумського державного університету.

Наукові інтереси:

- тіньова економіка;
- фінансовий моніторинг;
- страхування.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2018.